

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 342.1:343.9(477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.2.14>

Дмитро Сергійович Мельник,

кандидат юридичних наук,

Національна академія Служби безпеки України (м. Київ);

<https://orcid.org/0000-0002-1497-950X>,

e-mail: d-melnik@ukr.net

**СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТ
ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ, ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ
ТА В ІНШІЙ ПРОТИПРАВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПЕРСПЕКТИВНІ
ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ**

Висвітлено сучасні особливості використання криптовалют для фінансування терористичної, розвідувально-підривної та сепаратистської діяльності, торгівлі наркотиками, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, у тому числі в умовах воєнного стану. Окреслено перспективні заходи протидії використанню криптовалют у протиправній діяльності, визначено шляхи їх удосконалення. Для цього необхідно завершити процес законодавчого врегулювання обігу криптовалют; удосконалити загальнодержавну систему заходів протидії, налагодити координацію роботи уповноважених державних органів; забезпечити впровадження міжнародних стандартів; налагодити державно-приватне партнерство та міжнародну співпрацю.

Ключові слова: криптовалюти, використання, протиправна діяльність, протидія, вдосконалення, вирішення.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Інтерес у світі до віртуальних (цифрових) активів постійно зростає, тому роль криптовалюти стає все більш значущою – її використання в багатьох сферах життєдіяльності досить зручне й ефективне, вона стала засобом розрахунків і накопичення капіталу. Однак криптовалюти активно використовуються як у легальній, так і у нелегальній сферах.

Активне їх використання у протиправній діяльності породжує низку загроз для національної безпеки багатьох держав світу, зокрема й для України: використання криптовалют як засобу розрахунку в тіньових економічних операціях та організованій злочинній діяльності; використання «анонімності» криптовалют під час кібератак і для

фінансування терористичної, розвідувально-підривної діяльності проти держави; зростання обсягів викраденої електроенергії для прихованого майнінгу криптовалют тощо. Суттєвого значення ці загрози набувають у зв'язку з повномасштабною військовою агресією РФ проти України, зростанням міжнародної організованої злочинності й ескалацією проявів тероризму у світі.

Стан дослідження проблеми

Дослідженням правового статусу криптовалют займалися вітчизняні та зарубіжні фахівці Д. Вахрушев, С. Вепрев, В. Дядик, В. Мандрик, В. Мороз, В. Перов, А. Проценко, Ю. Савченко, С. Чаплян. Питання дослідження історії виникнення та функціонування криптовалют присвячені наукові роботи Т. Бондаревої, О. Жмай, Н. Єпіфанової, Н. Леонової, С. Капкун, О. Кремінського, В. Мандрика, Н. Пантелеєвої, Ю. Солодковського та ін. Використання криптовалют як платіжного засобу, в тому числі у протиправній діяльності, досліджували І. Апарішев, А. Бірюков, Г. Гулак, В. Кащук, Д. Луцаєв, І. Пустогаров, А. Савельєв, О. Хоменко та ін. Проблемні аспекти протидії використанню криптовалют у протиправній діяльності розглядалися Д. Бондаренком, П. Галушиним, А. Корчагіним, Т. Романовою, В. Семенчуком, В. Тірраненом, П. Урбаном та ін.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є з'ясування особливостей використання криптовалют у протиправній діяльності в сучасних умовах. *Завданням* дослідження є вироблення пропозицій з удосконалення протидії протиправному використанню криптовалют з урахуванням з'ясованих особливостей.

Наукова новизна дослідження

Досліджено сучасні особливості протиправного використання криптовалют, у тому числі в умовах повномасштабної військової агресії РФ проти України.

Виклад основного матеріалу

Світові процеси глобалізації та цифровізації держави і суспільства зумовили появу нових загроз національній безпеці України у фінансовій, інформаційній та інших сферах. Новітні технології та продукти не лише стимулюють фінансові інновації і покращення фінансових послуг, але й створюють нові можливості у протиправній діяльності. У сучасних умовах високій популярності криптовалют в Україні сприяють їх невизначений правовий статус¹ та анонімність, децентралізованість створення (майнінгу) і безконтрольність обігу,

¹ Закон України «Про віртуальні активи» досі не вступив у законну силу, готується нова редакція.

які нівелюють можливості органів фінмоніторингу та сприяють їх активному використанню організаціями, групами й особами як у цілком легальній, так і у протиправній діяльності.

З огляду на участь у глобальних світових процесах в Україні залишається популярним створення, накопичення криптовалюти і проведення операцій із ними, на високу активність яких ще донедавна впливало стрімке зростання їх вартості на тлі падіння світових фінансових ринків¹. Український ринок криптовалюти оцінюється експертами у понад 2,5 млрд дол. США².

Актуальні світові тренди свідчать про активне використання криптовалюти у протиправній діяльності: для фінансування посягань на конституційний лад і державну владу, терористичної, розвідувально-підривної та сепаратистської діяльності, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, ухилення від оподаткування та протиправного виведення капіталів за кордон, що спричиняє появу численних загроз і ризиків для національної безпеки багатьох держав, у тому числі України.

Зважаючи на викладене, FATF поінформувала країн-учасниць про основні ризики та негативні тенденції у розвитку криптовалютних технологій: значне зростання випадків укладання підозрілих угод із використанням криптовалюти; нарощування обсягів прихованого майнінгу криптовалюти; високі криміногенні ризики Bitcoin; використання криптовалюти організованою злочинністю, в тому числі під час незаконного обігу наркотиків; використання «анонімності» криптовалюти під час кібератак; поширення шахрайства з використанням ICO та Bitcoin-банкоматів тощо³. FinCEN – мережа з протидії фінансовим злочинам у США, яка відстежує діяльність криптовалютних компаній і часто фіксує порушення ними вимог щодо протидії відмиванню

¹ Згідно з експертними даними, вартість біткоїна за останні 10 років зростає на 9 000 000 %, однак у зв'язку з пандемією зростання сповільнилося. Вперше з 10.06.2022 курс біткоїна піднявся вище \$30 тис. Див. детальніше: Вперше за 10 місяців: курс біткоїна злетів до рекордної позначки // УНІАН : сайт. 11.04.2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/vpershe-za-10-misyaciv-kurs-bitkoina-zletiv-do-rekordnoji-poznachki-12214014.html> (дата звернення: 17.04.2023).

² Мінекономрозвитку ініціює легалізацію криптовалюти в Україні // Міністерство економіки України : сайт. 25.10.2018. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=2cc04fa0-3577-49c7-a465-bd0fc3f61bed&title=MinekonomrozvitkulnitsiuiLegalizatsiiuKriptoaliutVUkRAIni> (дата звернення: 17.04.2023).

³ FATF озвучила основные глобальные риски оборота криптовалют. URL: <https://bitnovosti.com/2018/06/19/fatf-ozvuchila-osnovnye-globalnye-riski-oborota-kriptoalyut/> (дата звернення: 17.04.2023).

доходів, – наполягає на обов'язковості дотримання вимог FATF у криптовалютному просторі й інформування органів влади стосовно підозрілих користувачів цифрових активів [1]. Правильність висновків міжнародних інституцій щодо наявних загроз і ризиків використання криптовалют у протиправній діяльності повністю підтверджують повідомлення як іноземних, так і вітчизняних правоохоронних органів щодо викритих правопорушень із використанням можливостей криптовалют.

Принципового значення загрози, пов'язані з використанням криптовалют у протиправній діяльності, набули у зв'язку зі зростанням транснаціональної організованої злочинності, збільшенням кількості проявів тероризму в Україні та світі, а також гібридною війною проти України, що набула ескалації з початком повномасштабного військового вторгнення рф. Так, уперше розрахунки у криптовалюті офіційно визнано Службою безпеки України (далі – СБУ) у лютому 2018 року одним з основних механізмів фінансування так званих ДНР/ЛНР. Попередньо пресцентром спецслужби було офіційно повідомлено про викритий механізм фінансування так званих ДНР/ЛНР та діяльності антиукраїнських інтернет-ресурсів із використанням криптовалют, згенерованих у м. Київ та прилеглих областях за допомогою обладнання, незаконно завезеного з рф¹. Подібні випадки протиправного використання криптовалют для матеріальної підтримки ДНР/ЛНР були виявлені того ж року у Харківській області [2].

Криптовалютні технології активно використовувалися рф для надання фінансової підтримки самопроголошеним ДНР/ЛНР. Так, за даними вітчизняних ЗМІ, органами Державної податкової служби, Державної фіскальної служби та Національної поліції (далі – НПУ) у 2018–2019 роках викрито низку фактів контрабандного ввезення до України з-за кордону партій обладнання для генерації криптовалют, його незаконного переміщення через лінію розмежування до ОРДЛО та використання згенерованих криптовалют у протиправних цілях². За даними експертів, криптовалюта в умовах відсутності легальної економіки та банківської системи на тимчасово окупованих територіях

¹ Майнинг криптовалют обеспечил деньгами террористов ДНР-ЛНР // ANTIRAID : сайт. 02.02.2018. URL: <https://antiraid.com.ua/news/majning-kriptovalyut-obespechil-dengami-terroristov-dnr-lnr/> (дата звернення: 17.04.2023).

² В Украине задержали иностранца за контрабанду оборудования для майнинга Bitcoin на 1,3 млн грн // СЕГОДНЯ : сайт. 15.09.2018. URL: <https://www.segodnya.ua/economics/kriptovalyuta/v-ukraine-zaderzhali-inostranca-za-kontrabandu-oborudovaniya-dlya-mayninga-bitcoin-na-13-mln-grn-1171093.html> (дата звернення: 17.04.2020).

Донецької та Луганської областей є найбільш зручним і ефективним засобом перерахування великих сум коштів в ОРДЛО та у зворотному напрямку¹. Саме тому так званими ДНР/ЛНР за підтримки РФ вживаються заходи з розробки й уведення в обіг власних криптовалют (наприклад, «prizm»).

Активне використання криптовалют як платіжного засобу у протиправній діяльності (вимагання коштів за розблокування мережевих ресурсів, виведення та відмивання коштів, торгівля наркотиками тощо) засвідчило оцінку потенціалу криптовалют і транснаціональною злочинністю. Так, у 2020 році НПУ виявлена діяльність транснаціональної злочинної групи, яка отримала можливість віддалено керувати серверами корейських компаній, використовуючи шкідливе програмне забезпечення, та встановила програму-вимагач «Clor» для блокування інформації й подальшого витребування викупу за розблокування даних. Унаслідок кібератаки на інформаційні ресурси чотирьох компаній було заблоковано 810 внутрішніх серверів та персональних електронно-обчислювальних машин². З'ясовано, що кібератака здійснювалася із сервера, закріпленого за IP-адресою у м. Харків, що належала фізичній особі. За розблокування інформації правопорушники вимагали й отримали кошти у криптовалюті, які були перераховані на криптогаманці на біржі «Binance».

Аналогічні випадки фіксувалися правоохоронцями і раніше, протягом 2016–2018 років, коли невстановленими особами здійснювалося блокування сайтів державних установ та ураження їх інформаційних ресурсів шкідливим програмним забезпеченням, поєднане з вимогами винагороди у криптовалюті за їх розблокування³. У 2021 році СБУ заблокувала діяльність злочинного угруповання, яке займалося незаконним виведенням і відмиванням коштів, у тому числі з використанням криптовалют. Організатори створили низку онлайн-ресурсів (сайти, телеграм-канали тощо), які дозволяли конвертувати криптовалюту в готівку в особливо великих

¹ СБУ встановила места майнинга криптовалюты на территории «ДНР/ЛНР» // Українські новини : сайт. 01.02.2018. URL: <https://ukranews.com/news/544826-sbu-ustanovyla-mesta-maynynga-kryptovalyuty-na-terrytoryu-dnr-lnr> (дата звернення: 17.04.2023).

² Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 25.06.2021 : справа № 757/33939/21-к, провадження № 1-кк-32001/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98093620> (дата звернення: 17.04.2023).

³ Вымогатель Ретуа. Что за компьютерный вирус атакует Украину // dsnews.ua : сайт. 27.06.2017. URL: <http://www.dsnews.ua/politics/vymogatel-petya-cto-za-kompyuternyy-virus-atakuet-ukrainu-27062017152500> (дата звернення: 17.04.2023).

розмірах (понад 240 млн грн). Цим сервісом користувалися також особи, які підтримують терористичну та сепаратистську діяльність. Транзакції здійснювалися через заборонені в Україні електронні платіжні системи¹.

Швидко опановує можливості криптовалютних розрахунків у своїй діяльності і наркозлочинність. Організовані злочинні наркогруповання постійно вдосконалюють свої методи роботи, використовуючи новітні технології, можливості інтернет-комунікацій, транзакції з криптовалютою в розрахунках за наркотичні речовини, тим самим розширюючи ринок наркообігу². Так, у березні 2019 року Генеральною прокуратурою України спільно з СБУ припинено діяльність транснаціональної злочинної організації, яка з 2014 року продавала наркотики та психотропні речовини за криптовалюту через вебресурси та чат-боти в месенджері «Telegram». Для цього організатори використовували розгалужену мережу збуту наркотиків, а також акаунти та криптогаманці для розрахунків³.

У 2021 році СБУ викрито функціонування в Одеській області нарколабораторії, яка займалася виготовленням і продажем амфетаміну. Для цього організатори злочинного бізнесу налагодили контрабандне постачання з-за кордону психоактивної сполуки МДМА. У розрахунках за наркотичні засоби або психотропні речовини злочинці активно використовували електронні гаманці та криптовалюту «Bitcoin», яку клієнти придбавали за допомогою різноманітних іноземних сайтів із використанням банківських електронних карт⁴.

Крім фінансування тероризму і сепаратизму, використання як засобу розрахунків за наркотичні засоби й інші заборонені товари і

¹ Типологічне дослідження «Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму)»: затв. наказом Держ. служби фінансового моніторингу України від 20.12.2021 № 146 // Державна служба фінансового моніторингу України: офіц. сайт. https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20of%20the%20SFMS/UKR_Typology_2021_26_05.pdf (дата звернення: 17.04.2023).

² Там само.

³ ГПУ спільно з СБУ припинено діяльність транснаціональної злочинної організації, учасники якої налагодили розгалужену мережу з продажу за криптовалюту наркотиків // Генеральна прокуратура України: офіц. сайт. 21.03.2019. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&t_rec&id=247714&fp=871 (дата звернення: 17.04.2023).

⁴ Типологічне дослідження «Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму)»: затв. наказом Держ. служби фінансового моніторингу України від 20.12.2021 № 146 // Державна служба фінансового моніторингу України: офіц. сайт. https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20of%20the%20SFMS/UKR_Typology_2021_26_05.pdf (дата звернення: 17.04.2023).

речовини, значну небезпеку становить використання потужностей і ресурсів об'єктів критичної інфраструктури для генерації криптовалют. Зокрема, у 2021 році СБУ спільно з НПУ викрито і задокументовано підпільну ферму з майнінгу криптовалют у Черкаській області. Зловмисники несанкціоновано підключили до електромереж обладнання для майнінгу криптовалют у складських приміщеннях. Для генерації Bitcoin ділки з місцевих підприємств викрадали з енергомережі ПАТ «Черкасиобленерго» промислові об'єми електроенергії. Щоденне функціонування такого устаткування завдавало масштабних втрат державному підприємству (за попередніми оцінками фахівців, розмір завданих державі збитків становить понад 6 млн грн)¹.

У січні 2022 року СБУ ліквідувала в Одесі нелегальний центр із майнінгу криптовалют, який викрадав промислові обсяги електроенергії з одного з об'єктів територіального підрозділу АТ «Укрзалізниця». До створення майнінг-центру злочинці встановили у складському приміщенні на території міста обладнання для генерації криптовалют. Енергоживлення устаткування зловмисники організували шляхом несанкціонованого підключення до державної електромережі. Така діяльність могла призвести до виникнення надзвичайних ситуацій у транспортній сфері, в тому числі під час військових перевезень. Крім того, припинення нелегального бізнесу дозволило запобігти мільйонним збиткам для державного бюджету².

Разом із тим останнім часом тенденції протиправного використання криптовалют почали змінюватися: віртуальні активи все частіше використовуються не лише для розрахунків в усталених протиправних схемах, надання матеріальної підтримки терористичній та сепаратистській діяльності, але й для фінансування розвідувально-підривної, диверсійної, екстремістської діяльності, потреб окупаційних військ і в механізмах ухилення від санкцій. Так, СБУ у 2021 році в межах кримінального провадження викрито факт отримання винагороди у Bitcoin жителем Хмельницької області за виконання злочинних доручень співробітників спецслужби іноземної держави³.

¹ СБУ викрила мільйонні розкрадання електроенергії на Черкащині // Служба безпеки України : офіц. сайт. 01.11.2021. URL: <https://ssu.gov.ua/povyny/sbu-vykryla-milionni-rozkradannia-elektroenerhii-na-cherkashchyni> (дата звернення: 17.04.2023).

² СБУ ліквідувала підпільний майнінг-центр криптовалют, який викрадав у держави електроенергію на мільйони гривень // Служба безпеки України : офіц. сайт. 17.01.2022. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-likvidovala-pidpilnyi-mainihntsentr-kryptovaliut-yakyi-vykradav-u-derzhavy-elektroenerhiiu-na-miliony-hryven> (дата звернення: 15.04.2023).

³ Типологічне дослідження «Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму)» :

У 2021 році СБУ викрила протиправну діяльність мережі підпільних криптовалютних онлайн-обмінників, які надавали послуги з проведення анонімних платежів, системного виведення тіншових коштів і переведення їх у готівку. Послугами обмінників для отримання коштів із заборонених в Україні електронних гаманців країни-агресора користувалися, зокрема, організатори масових акцій протесту до Дня Незалежності України. Саме через такі мережі вони отримували кошти для оплати послуг «масовок» і провокаторів¹.

У січні 2023 року кіберполіція затримала вісьмох жителів різних регіонів України, які переказували гроші на потреби окупаційних військ і представників псевдореспублік ДНР/ЛНР. Загалом зловмисники переказали близько 200 тис. грн на створені росіянами криптогаманці, інформацію про які вони отримували з пропагандистських телеграм-каналів. У ході документування протиправних дій кіберполіція заблокувала вісім криптовалютних гаманців, які використовувалися у злочинних цілях. Загальний баланс на рахунках становив близько 2 млн грн².

За даними іноземних джерел, криптовалюти наразі активно використовуються рф у механізмах обходу санкцій. Американський Інститут вивчення війни (ISW) повідомляє, що рф для підтримання боєздатності окупаційної армії в ході здійснення повномасштабної агресії в Україні продовжує таємно закуповувати в інших державах товари подвійного призначення (комп'ютерні мікросхеми, квадрокоптери, прилади нічного бачення, тепловізори, бронежилети тощо), використовуючи транзакції у криптовалюті для уникнення відстеження операцій органами фінмоніторингу³.

затв. наказом Держ. служби фінансового моніторингу України від 20.12.2021 № 146 // Державна служба фінансового моніторингу України : офіц. сайт. https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20of%20the%20SFMS/UKR_Typology_2021_26_05.pdf (дата звернення: 17.04.2023).

¹ СБУ заблокувала підпільні криптообмінники у Києві: через них фінансували провокації до Дня Незалежності України // Служба безпека України : офіц. сайт. 11.08.2021. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-zablokuvala-pidpilni-kryptoobminnyky-u-kyievi-cherez-nykh-finansuvaly-provokatsii-dodnia-nezalezhnosti-ukrainy> (дата звернення: 17.04.2023).

² В Україні затримали громадян, котрі переводили криптовалюту окупантам // АНТИКОР : сайт. 23.03.2023. URL: https://antikor.com.ua/articles/617404-v_ukraine_zaderhali_grahdan_perevodivshih_kriptoaljutu_okkupantam (дата звернення: 17.04.2023).

³ Рф намагається таємно купити боєприпаси для війни проти України – ISW // Слово і Діло : сайт. 09.11.2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/09/novyna/svit/rf-namahayetsya-tayemno-kupyty-boeyprypasy-vijny-proty-ukrayiny-isw> (дата звернення: 17.04.2023).

З огляду на вказані загрози і ризики у переважній більшості країн світу операції з криптовалютами прямо або опосередковано заборонені національним законодавством або ж взагалі залишаються неврегульованими через неготовність урядів держав до уведення їх в обіг. Попри усвідомлення експертами реальних і потенційних можливостей криптовалют та ризиків і загроз, пов'язаних з їх використанням, на сьогодні на міжнародному рівні єдині стандарти регулювання створення й обігу криптовалют тільки починають формуватися.

Наша держава не є винятком. Ще у березні 2018 року Рада національної безпеки і оборони України доручила Національному банку створити робочу групу за участі представників Міністерства фінансів, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної служби фінансового моніторингу, Державної фіскальної служби, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, СБУ, НПУ для розробки пропозицій щодо законодавчого врегулювання ринку криптовалют в Україні та контролю за їх обігом. Вже у липні 2018 року Рада фінансової стабільності України затвердила проєкт Концепції визнання криптовалюти як фінансового інструменту, а також регулювання ринку криптовалют¹. Затвердження Концепції було визнано важливим кроком на шляху створення повноцінного і прозорого ринку цифрових активів.

У 2019 році у Верховній Раді України був зареєстрований законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу та інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами» (реєстр. № 2461). Однак він не був спрямований на комплексне регулювання обігу криптовалют і зазнав критики з боку експертів, громадськості та вітчизняного бізнесу, тому не був ухвалений.

У лютому 2022 року був ухвалений Закон України «Про віртуальні активи», який досі не вступив у законну силу. Відповідно не набули чинності ані передбачені ним положення щодо регулювання обігу криптовалют в Україні, ані пов'язані із цим зміни до законодавчих актів. Наразі триває процес підготовки змін до чинної редакції вказаного Закону та Податкового кодексу України, якими буде визначено особливості оподаткування операцій з віртуальними активами та гармонізовано положення національного законодавства з питань регулювання обігу криптовалют із відповідними нормами законодавства ЄС.

¹ Мінекономрозвитку ініціює легалізацію криптовалют в Україні // Міністерство економіки України : сайт. 25.10.2018. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=2cc04fa0-3577-49c7-a465-bd0fc3f61bed&title=MinekonomrozvitkulnitsiuiLegalizatsiuiKriptoaliutVUKRAINI> (дата звернення: 17.04.2023).

Таким чином, правовий статус криптовалюти, порядок операцій з ними та контролю за їх обігом, функціонування ринку криптовалюти досі залишаються фактично не врегульованими нормами законодавства України. Вказане суттєво обмежує можливості уповноважених державних органів та інших суб'єктів фінансового моніторингу здійснювати контроль за обігом криптовалюти в Україні, протидіяти їх використанню у протиправній діяльності.

Отже, наявний стан справ не відповідає реальній ситуації в країні в умовах повномасштабної збройної агресії РФ та ведення нею гібридної війни проти України. Тому необхідним є невідкладне вжиття системних заходів на рівні держави з покращення правового й організаційно-методичного забезпечення протидії уповноваженими державними органами використанню криптовалюти у протиправних цілях, удосконалення координації та практичної взаємодії в цій діяльності, налагодження дієвої співпраці тощо. Тому першочерговими завданнями держави й експертного середовища мають стати підготовка та внесення на розгляд Верховної Ради України консолідованої законодавчої ініціативи у вигляді змін до Закону України «Про віртуальні активи» та до Податкового кодексу України, якими буде визначено засади загальнодержавної стратегії контролю за обігом віртуальних валют, особливості оподаткування операцій з ними, створено законодавче підґрунтя для легалізації цього сегменту фінансового сектора національної економіки.

Потребують повної та належної реалізації норми нової редакції Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX, які передбачають порядок організації моніторингу застосування криптовалюти як засобу розрахунку та протидії їх використанню для відмивання грошей, фінансування терористичної та іншої протиправної діяльності. Також з огляду на вказані законодавчі зміни актуальним є подальше упровадження оновлених рекомендацій FATF щодо протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму з використанням криптовалюти¹ у практиці роботи уповноважених правоохоронних органів спільно з Національним банком, Державною службою фінансового моніторингу та Міністерством цифрової трансформації. Рекомендації спрямовані на недопущення використання криптовалюти у протиправній діяльності та уникнення заходів контролю і обходу санкцій.

¹ Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers // FATF : сайт. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Guidance-riba-virtual-assets-2021.html> (дата звернення: 17.04.2023).

Водночас, на переконання експертів, на тлі посилення державного контролю за бізнесом важливо не допустити переміщення на нерегульовані децентралізовані майданчики процесів відмивання грошей, фінансування тероризму та іншої протиправної діяльності з використанням криптовалют.

Викладене свідчить про нагальну потребу остаточного завершення законодавчого врегулювання обігу криптовалют в Україні, налагодження державно-приватного партнерства у цій сфері й організації ефективної протидії використанню криптовалют у протиправній діяльності. Також для ефективного розвитку державної політики у сфері протидії використанню криптовалют у протиправній діяльності необхідно [3, с. 62]:

- прийняти державну стратегію розвитку криптовалютних технологій в Україні, спрямовану на зниження ризиків їх протиправного використання;

- налагодити координацію роботи уповноважених державних органів України з протидії протиправному використанню криптовалют та їх взаємодію з компетентними органами іноземних держав;

- розвивати новітні форми і методи виявлення та припинення протиправного використання криптовалют;

- забезпечити системний аналіз ризиків і загроз протиправного використання криптовалют;

- блокувати поширення відомостей щодо можливостей використання криптовалют як засобу фінансування та розрахунків у протиправній діяльності;

- проводити роз'яснювальну роботу з громадськістю та експертним середовищем про неприпустимість використання криптовалют у протиправних цілях та невідкладне інформування уповноважених органів про виявлені випадки.

Одним із перспективних напрямів удосконалення державної системи протидії використанню криптовалют у протиправній діяльності стане впровадження в Україні нової системи FATF зі збору й обміну персональними даними учасників криптовалютних транзакцій на основі технології розподіленого реєстру (DLT), яка сприятиме покращенню цифрової ідентифікації цих осіб [4].

Висновки

Таким чином, в умовах незавершеного правового визначення статусу криптовалют, недосконалості державної політики у сфері протидії протиправній діяльності з використанням криптовалют робота уповноважених державних органів щодо протидії їх використанню у протиправних цілях теж потребує покращення. Тому необхідно завершити процес законодавчого унормування обігу криптовалют

в Україні для зниження ризиків і загроз їх використання з протиправною метою, вдосконалити загальнодержавну систему заходів протидії цьому протиправному явищу, налагодити координацію роботи уповноважених державних органів України в цій сфері, забезпечити впровадження міжнародних стандартів регулювання діяльності у сфері обігу криптовалют, їх моніторингу, ідентифікації та розслідування пов'язаної з ними протиправної діяльності, налагодження державно-приватного партнерства та розвиток міжнародної співпраці в цій сфері.

Список бібліографічних посилань: 1. Бондарчук Н. Директор FinCEN: «криптовалютные компании должны соблюдать правила FATF» // bits.media : сайт. 16.11.2019. URL: <https://bits.media/direktor-fincen-kriptovalyutnye-kompanii-dolzhny-soblyudat-pravila-fatf/> (дата звернення: 17.04.2023). 2. Басакин А. В Харьковской области криптовалюточика осудили за «финансирование терроризма» // Newsroom : сайт. 08.06.2018. URL: <http://newsroom.kh.ua/news/v-harkovskoy-oblasti-kriptovalyutchika-osudili-za-finansirovanie-terrorizma> (дата звернення: 17.04.2023). 3. Мельник Д., Яковчук Ю. Особливості протидії СБ України використанню криптовалют у протиправній діяльності в сучасних умовах. *Науковий вісник Національної академії Служби безпеки України*. 2020. № 76. С. 55–64. 4. Демидова А. FATF опублікувала рекомендації по развертыванию систем цифровой идентификации // bits.media : сайт. 04.11.2019. URL: <https://bits.media/fatf-opublikovala-rekomendatsii-po-razvertyvaniyu-sistem-tsifrovoy-identifikatsii/> (дата звернення: 17.04.2023).

Надійшла до редколегії 18.04.2023

Прийнята до опублікування 10.05.2023

Melnyk D. S. Modern features of the cryptocurrency use for terrorist financing, money laundering and other unlawful activities: prospective countermeasures

The author provides an assessment of the current threats and risks associated with the use of cryptocurrencies for illegal purposes, taking into account the conclusions of international institutions. The modern methods (mechanisms) of using cryptocurrencies as a means of payment in the drug trade, for legalisation of proceeds of crime, financing of terrorist, intelligence and subversive, separatist and other illegal activities in Ukraine, including under martial law, are highlighted. The purpose of the article is to clarify the peculiarities of the cryptocurrency use in illegal activities in the current conditions in order to develop proposals for improving the counteraction to the illegal use of cryptocurrencies. The novelty of the study is that it analyses the peculiarities of such use of cryptocurrencies in the context of Russia's full-scale military aggression against Ukraine, which remain poorly understood by scholars.

Given the peculiarities of illegal use of cryptocurrencies in Ukraine, the author identifies the need to improve the work of authorized state bodies to counteract their use for illegal purposes, which is especially relevant in the context of incomplete legal definition of their status, imperfect state policy in the field of regulation of cryptocurrency circulation and martial law. Promising measures to counteract the use of cryptocurrencies in illegal activities are outlined, and ways to improve them are suggested. The author identifies the need to complete the process of legislative definition of the status and regulation of cryptocurrency circulation; to improve the national system of countermeasures, to establish coordination of the work of authorised state bodies; to ensure the implementation of international standards; to establish public-private partnership and cooperation between competent entities of Ukraine and foreign countries.

Key words: cryptocurrencies, illegal activity, use, counteraction, improvement, solution.

